

*Н.Ф. ПАВЛЕНЧИК, кандидат економічних наук, доцент
Львівський національний аграрний університет*

Теоретичні основи обґрунтування дефініції «ринок сільськогосподарської продукції»

Постановка проблеми. Прагнення до свободи вибору форм власності та господарювання було одним із пріоритетних намірів і бажань виробників на всіх етапах розвитку людства. Поглиблення суспільного поділу праці й розширення видів діяльності та виробництва ширшого асортименту продукції породило в одних виробників надлишок продукції над потребами, а в інших відсутність аналогічного продукту, що спричинило необхідність обміну між ними. Переважно обмін обсягами товарів визначався на основі їхньої корисності для кожного з учасників однаковою мірою, а місце обміну, як правило, з позиції пристосованості до умов і спрощення доставки продукції.

Подальший розвиток й удосконалення обмінних процесів, коли міна набула не випадкового, а регулярного характеру, в тому числі між усіма бажаними, а виробництво у значної частини продуцентів набуло товарного характеру, виникла потреба у збуті продукції на встановленому місці, доступним для усіх бажаних придбати її, яке означено було як ринок. Процес еволюції ринку зумовлював зміну його сутності та трактування.

У науковій і економічній літературі й нині ще мають місце відмінності у системі категоріально-понятійного апарату ринку продукції сільського господарства. Навіть в одній і тій самій праці окремого науковця можуть траплятися різні вживання його трактувань. Найчастіше використовуються такі дефініції, як «агропромисловий», «ринок

сільськогосподарської продукції», «аграрний ринок», «агропродовольчий».

Значне розмаїття понять зумовлене різними методичними підходами вчених, за основу яких взято довільний формат змісту діяльності та факт навантаження видів товарів, що наповнюють кожен із зазначених ринків. Вони не завжди знаходяться у відповідності, а й інколи є в певному протистоянні. З огляду на перспективу це ускладнює встановлення відповідних контурів меж і диверсифікацію функціонування ринків, а також унеможлиблює розробку стратегії та форм і методів ефективного державного їх регулювання з метою поліпшення вільного й прозорого просування сільськогосподарської продукції від виробника до споживача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ринок упродовж усього періоду існування товарного виробництва розвивався всебічно, а як економічна категорія приваблював економістів до його дослідження. Багато уваги даному питанню приділили вчені – теоретики минулого: Д. Вільям, Д. Кейнс, Ф. Кене, К. Маркс, П. Семюелсон [12], Ж. Сей, А. Сміт, Ф. Хайек та ін. Їхні напрацювання й здобутки заклали підґрунтя формування теоретичної сутності ринку загалом. Проте динамічність і варіативність ринкових відносин, диверсифікація розвитку економічних систем та сегментації ринку в умовах глобалізації спонукали і спонукають до подальшого вивчення даної проблеми.

Питання дослідження економічної природи й сутності, напрямів розвитку ринку продукції аграрного сектору економіки постійно викликали інтерес і в нинішніх економістів-аграрників. Вагомий внесок у тео-

рію формування та функціонування ринку продукції сільського господарства належить таким вітчизняним ученим, як В. Андрійчук [2], В. Апопій, П. Гайдуцький [1], Ф. Горбонос, С. Дусановський, С. Кваша, Ю. Коваленко [6], Ю. Лупенко [8], М. Малік [9], А. Павленчик, П. Саблук [1], О. Шпикуляк, В. Юрчишин та ін. Їхні дослідження акцентовано, в основному, на теоретичних, методологічних і практичних аспектах ринку, розвитку його окремих сегментів та складових, ролі й значення та ефективності функціонування з урахуванням регіональних особливостей.

Мета статті – узагальнити методичні підходи до розуміння сутності, обґрунтувати доцільність вживання та виокремлення із загалу в самостійний формат поняття «ринку сільськогосподарської продукції».

Виклад основних результатів дослідження. Найімовірніше, поняття «ринку» було запозичене від поєднання польського «*rynok*», що означало «коло, міська площа» та середньовісньонімецького «*rinoges*», що мало значення «кілець, обруч, збори». Як економічне поняття дані слова набули значення «торгова площа», а в етимологічному контексті ринок сприймався як «аукціон, на якому відбувається пошук ціни, що зрівноважує попит і пропозицію» [17].

У тлумачному словнику В. Даля розуміння ринку зводиться до певної площі у містах та селах, де з'їжджаються покупці й продавці у конкретно визначені дні. Тотожним даному визначенню є розуміння ринку, що викладено авторами у тлумачному словнику за редакцією Д. Ушакова [18]. Його доповнено лише «місцем, де відбувається сфера товарного обміну і товароруху».

Сучасний тлумачний словник трактує ринок як сферу товарного обігу; попит і пропозиція товарів і послуг, фінансових ресурсів, цінних паперів, золота, коштовностей, інвестицій, праці тощо, додаючи, що ринком також називається місце, де відбувається торгівля [18].

Серед учених, які намагалися розкрити дефініцію «ринку» із наукового погляду, першим був французький учений-економіст О. Курно. На його переконання, ринок – це «...будь-який район, в якому відносини по-

купців і продавців настільки вільні, що ціни на ті самі товари мають тенденцію легко й швидко вимірюватися» [4]. Майже тотожними є погляди англійського вченого А. Маршалла. Він вважав, що «чим досконалішим є ринок, тим сильнішою є тенденція у всіх його пунктах у той самий момент платити за той самий предмет однакову ціну» [4]. Але на відміну від О. Курно, його увага зосереджується більше на ролі ринку як вирівнювача ціни в масштабах певного регіону чи навіть країни.

П. Семюелсон, А. Нордгауз і Д. Вільям сприймають ринок як певний механізм, в умовах дії якого будують свої відносини продавці й покупці на засадах, що дає можливість врегулювати ціну та кількість товарів, задовольняючи учасників. «Ринок – це механізм, через який покупці й продавці взаємодіють, щоб визначити ціну та кількість товару» [12, с.75].

Дискусійним може стати трактування ринку авторами, які припускають, що «ринку являє собою систему інститутів, які зводять покупців і продавців конкретного товару або послуг» [1, с.191]. Натомість сучасні польські економісти до поняття ринку долучають також інші риси й особливості, що надають йому більшої змістовності та обґрунтованості. Так, дослідник А. Яблонська намагається сутність ринку розглядати як сукупність трансакцій купівлі й продажу та умов, у яких вони здійснюються [21, с.24.], тоді як С. Марціняк вважає, що ринок являє собою лише сукупність економічних умов, в яких здійснюються і підкріплюються відповідними фінансовими розрахунками обмінні трансакції між продавцями, що пропонують товари та послуги, і покупцями, які мають потреби в них [20, с.72].

Глибоко й ґрунтовно опрацьовані теоретичні засади ринку відомим ученим С. Мочерним. Він вважає, що «сучасний ринок – певна сукупність економічних відносин між домашніми господарствами, різними типами фірм та організацій (насамперед великими компаніями) і державою (у тому числі наднаціональними органами) з приводу купівлі товарів та послуг у сфері обігу й механізм забезпечення цього процесу відповідно до законів товарного виробництва і

грошового обігу» [10, с.159]. В основу досліджень покладено економічні відносини, які виникають між виробниками, продавцями й споживачами, що проявляються відповідно до дії законів товарного виробництва і грошового обігу.

У структурі ринку України в цілому класифікують гаму окремих видів, таких, як ринок засобів виробництва, ринок робочої сили, фінансовий ринок, ринок послуг, валютний ринок, ринок освіти та ін. Складовою ринку країни є й ринок продукції сільського господарства.

Формат ринку продукції сільського господарства – надзвичайно багатовидовий та різноманітний. У його середовищі створюється і розвивається система економічних відносин між виробниками та споживачами, формуються виробничо-економічні зв'язки і має місце органічне поєднання аграрного виробництва й інших галузей національної економіки. Зокрема, галузей промисловості, що постачають ресурси та обслуговують його, транспорту, підприємств з переробки аграрної продукції й мережі торгівлі, які доводять продукцію сільського господарства до споживача, лише через акт купівлі – продажу набуваючи форму товару.

Учені впродовж багатьох років намагалися удосконалити визначення ринку аграрної продукції, використовуючи різні ознаки, властивості та риси, що притаманні у форматі його місця, ролі, значення, завдання, умов і засад функціонування у суспільному виробництві та житті людей.

Наприклад, методологічний підхід Ю. Коваленка до трактування ринку ґрунтується на врахуванні обмінних процесів участі інститутів усього агропромислового комплексу, спрямованих на здійснення обміну. Він вважає, що «аграрний ринок – це система установ, методів і ресурсів здійснення обмінних процесів, головним завданням якої є координація й управління агропромисловим виробництвом країни з метою задоволення споживчих потреб її громадян» [6, с. 21].

Усупереч позитивній дискусії, вчений Ю. Коваленко вважає, що «...аграрний ринок залишається дуже простим за формою» [6, с.19], але потребує дослідження та вияв-

лення природи внутрішньої будови ринку, еволюції його розвитку й ефективного функціонування тощо, якого в економічній літературі поки що не вистачає, як і недостатньо чітким є його трактування.

Значна частина дослідників переконана, що «аграрний ринок – це складна система товарного обігу, яка включає виробництво й рух продукції до споживачів. Він формується і функціонує під впливом об'єктивних економічних законів, зокрема, закону вартості та закону попиту і пропозиції» [1, с.191]. Учені допускають, що в основі трактування аграрного ринку знаходиться система товарного обігу й він проявляє регульовальну функцію у сфері виробництва, обміну, розподілу і споживання на основі дії законів попиту та пропозиції.

В основу організації й розвитку аграрного ринку деякі вчені вкладають роль і значення інфраструктури [15;16]. На думку Л. Левківської, найважливішою умовою формування цивілізованого аграрного ринку є його структурні елементи, яким властиві різноманітність каналів реалізації, форм купівлі-продажу, посередників та покупців, а також розвинена мережа сервісного, насамперед, науково-інформаційного обслуговування товаровиробників [7, с. 415].

На переконання низки вчених, формування і наповнення організованого й прозорого аграрного ринку потужними та ефективними складовими, що можуть узгодити інтереси сільськогосподарських товаровиробників і споживачів, має стати мережа інститутів ринкової структури, таких як біржі, торгові доми та інші елементи інфраструктури. Проте вони повинні не просто забезпечити операції з купівлі й продажу, а брати активну участь у формуванні реальної об'єктивної ціни.

Саме тому необхідною умовою формування конкурентоспроможного аграрного сектору вчені М. Малік і О. Шпикуляк вважають розбудову інституційної системи регулювання аграрного ринку, яка визначає сектори та об'єкти регуляторних впливів [9, с.174]. Науковці переконані, що «Розбудова ефективного, регульованого аграрного ринку, який би виконував покладені на нього функції, характеризується незавершеніс-

ттю, яка полягає у незабезпеченні ринком сприятливого економічного механізму господарювання, а з боку держави – ефективних інституцій регулювання» [9, с. 175]. Це зумовлено тим, що вільного ринку в природі не існує, «не може бути повної економічної свободи, але повинна бути достатня економічна свобода, яка сприяє швидкому розвитку економіки і забезпечується розвитком нормального, цивілізованого регульованого ринку» [5, с. 13].

У Законі України «Про державну підтримку сільського господарства» аграрний ринок трактується як сукупність правовідносин, пов'язаних з укладенням та виконанням цивільно-правових договорів щодо сільськогосподарської продукції [11], що дає підставу розглядати його як систему економіко-правових відносин, положення якого є правовим механізмом, що забезпечує безперервний прямий і зворотний зв'язок між виробниками та споживачами сільськогосподарської продукції.

Останніми роками, поряд із поняттям «аграрний ринок», низка вчених-аграрників стала уживати поняття «ринку сільськогосподарської продукції». Так, не вдаючись до науково-методичного обґрунтування, окремі науковці поняття ринку сільськогосподарської продукції подають, як широку сферу господарської комерційної діяльності й прикладення праці, що одержала великі можливості розвитку в нових умовах роботи [19].

Один із небагатьох учених, що стоїть на позиції підходу до розуміння сутності ринку продукції сільського господарства як ринку сільськогосподарської продукції, є відомий дослідник аграрного сектору економіки професор В. Андрійчук. На думку науковця, для продуктивного вивчення внутрішньої будови ринку сільськогосподарської продукції його доцільно розглядати за кількісними і якісними критеріями, виходячи з того, що виробництво продукції та її пропозицію здійснює велика кількість незалежних один від одного товаровиробників [2, с. 66].

Він не вважає за доцільне ринок сільськогосподарської продукції розглядати комплексно, тобто як ринок покупців і продавців та як структуризоване явище за окремими його сегментами і підсистемами, яким прита-

манна своя ринкова інфраструктура, різні види сільськогосподарської продукції й різне співвідношення між продавцями і покупцями та особливості дії важелів державного регулювання [2, с. 66]. Виходячи з того, що ринок сільськогосподарської продукції – це ринок сільськогосподарських товаровиробників, де проявляються риси чистої конкуренції, погоджуємося з ученим, що його недоцільно розглядати як структуризовану підсистему.

Сприйняття трактування ринку продукції сільського господарства як «ринку сільськогосподарської продукції» певною мірою простежується і в поглядах ученого Ю. Луценка. Він стверджує, що формування ємності ринку сільськогосподарської продукції та продовольства є необхідною складовою при визначенні рівня забезпечення продовольчої безпеки держави. Оцінка її є важливим етапом складання фактичних і прогнозних балансів попиту та пропозиції ринків сільськогосподарської продукції і продовольства [8, с.20].

Наявність різновидів поняття ринку в аграрній сфері та факт їх вживання не відповідає окресленню навантаження й асортименту товарів, що наповнюють кожен із «задекларованих» ринків, ускладнює розробку нормативних правовідносин та основ державної політики з питань регулювання і стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції та розвитку її ринку й забезпечення продовольчої безпеки країни. За таких обставин, на нашу думку, виникає об'єктивна необхідність і доцільність виокремлення із загалу ринків аграрної сфери та вживання поняття «ринку сільськогосподарської продукції».

Наші погляди ґрунтуються та тому, що у словнику іншомовних слів «аграрний» походить від латинського *agrarius* – земельний і пов'язаний лише із землекористуванням [13, с. 20]. Сучасний тлумачний словник української мови «аграрний» подає як земельний, той хто займається сільським господарством [14, с. 17]. Отже, сутність поняття «аграрний ринок» і «ринку сільськогосподарської продукції» є одна й та сама, призначення яких полягає у створенні умов для налагодження торговельних відносин ви-

ключно з метою купівлі-продажу лише сільськогосподарської продукції. На цих позиціях стоять і автори економічної енциклопедії, які трактують «аграрний ринок» як ринок сільськогосподарської продукції [4].

Таким чином, поняття «аграрний ринок» є рівнозначним «ринку сільськогосподарської продукції» та його вживання асоціюється чітко із виробництвом і торгівлею продуктами сільського господарства як у натуральному вигляді, що використовуються безпосередньо для особистого споживання, так і продуктами переробки сільськогосподарської сировини.

Ринок сільськогосподарської продукції є товарним ринком, зумовлений наявністю товарного виробництва. Суб'єктами ринку сільськогосподарської продукції виступають

лише її виробники та споживачі. Продуцентами можуть бути сільськогосподарські підприємства, агрофірми, фермерські й господарства населення тощо. Предметом діяльності сільськогосподарських товаровиробників є лише технологічний процес виробництва продукції.

Процес виробництва у сільському господарстві через свою технологічну специфічність спрямований лише на одержання продукції в натуральному вигляді та постачання безпосередньо споживачам. Функціонально його можна подати у послідовності виконання таких процесів: формування ресурсів для здійснення виробничої функції; виконання технологічного процесу виробництва; одержання готової продукції; просування продукції до споживача (рис. 1).

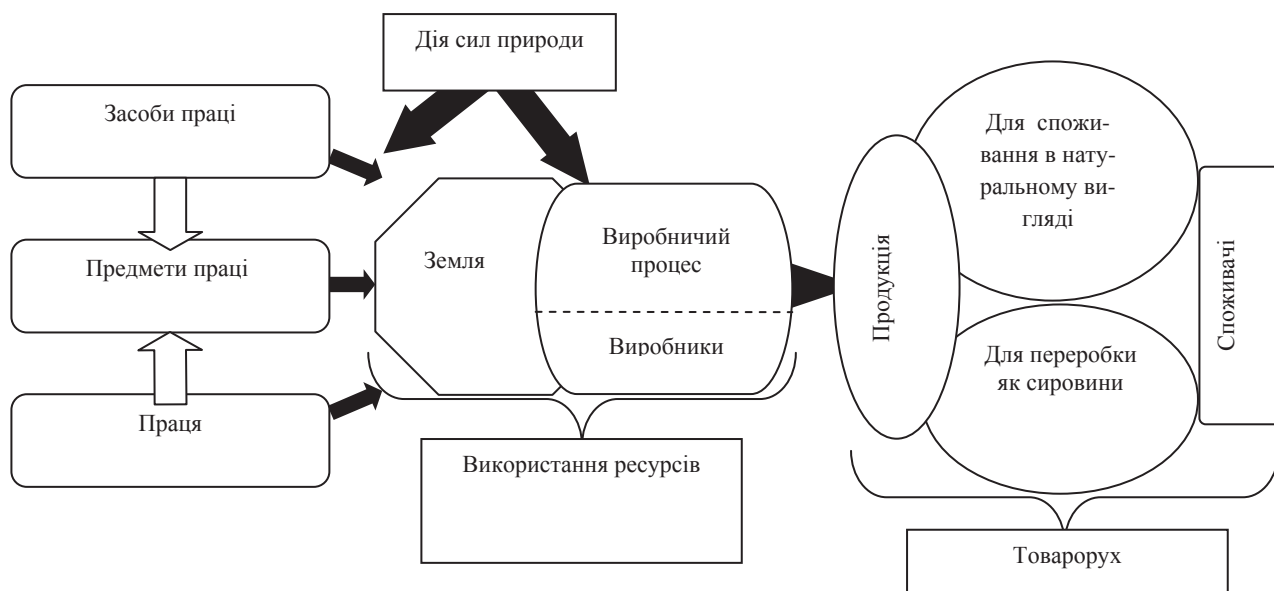

Рис. 1. Взаємозв'язок на ринку продукції сільського господарства

Джерело: Розробка автора.

Процес виробництва як основний сегмент ринку сільськогосподарської продукції може успішно й динамічно розвиватися за умови наявності чинників, що характеризують постійний рух виробничих ресурсів і результатів господарської діяльності. Механізм регулювання потоків простий. Він побудований на принципах саморегуляції. Ресурси спрямовуються в те виробництво, де можна одержати більше прибутку.

Ринок сільськогосподарської продукції є надзвичайно складним механізмом. Він формується із низки сегментів факторів окремого призначення і в його середовищі розвива-

ється система виробничо-економічних зв'язків між складовими, включаючи торговельну мережу, що забезпечують товарорух від виробника до споживача. Відносини формуються між підприємствами й організаціями різного виду діяльності, але не набувають характеру вертикального спрямування. Характерною рисою ринку сільськогосподарської продукції є забезпечення її внутрішнього руху і начебто відбувається горизонтальна система зв'язків, що забезпечує виконання єдиного процесу виробництва та реалізації.

У форматі ринку сільськогосподарської продукції, з одного боку, відбувається єдність і безперервність виробничого й технологічного процесів у сільському господарстві, включаючи доставку продукції до споживача, а з іншого боку, за участю інших суб'єктів має місце процес переробки сільськогосподарської продукції, випуск готової до споживання і доставка її до споживача. Горизонтальна система взаємозв'язків ланцюга окремих учасників, що беруть участь у галузі сільського господарства, забезпечує технологічний процес виробництва сільськогосподарської продукції та переведення її у статус сировини для переробних підприємств, що в кінцевому результаті створює єдиний технологічний процес із виробництва кінцевого, готового до споживання продукту. Процеси, пов'язані із заготівлею і переробкою сільськогосподарської продукції та доведенням її до споживача, виконуються іншими підприємствами й організаціями.

За рахунок використання рис, особливостей, ролі, значення відбулася диверсифікація поняття «аграрний ринок». У сферу його діяльності стали включати торгівлю не лише сільськогосподарською продукцією, а й засобами виробництва для сільського господарства. Даний методичний підхід, на нашу думку, доцільно пов'язати із використанням трактування «агропромисловий ринок», який несе товарне навантаження як сільськогосподарського, так і промислового походження та пов'язаний із діяльністю агропромислового комплексу в цілому. Його складовими можуть бути ринки праці, землі, засобів виробництва, техніки, засобів хімізації тощо.

У форматі «агропромисловий ринок», на нашу думку, повинно відбуватися поєднання технології й організації сільськогосподарського виробництва із підприємствами несільськогосподарських сфер економіки, які стимулюють підвищення та диференціацію якісних показників сільськогосподарської продукції, розширення її асортименту, раціональне розміщення, продуктову, технологічну і територіальну спеціалізацію, а також скорочення сезонності сільськогосподарського виробництва. Агропромисловий ринок дає змогу оптимізувати пропорції між

сільським господарством й іншими галузями національної економіки і створює підґрунтя для скорочення витрат на міжгалузевих стижах, сприяє розв'язанню соціальних завдань. Такий підхід може стати підґрунтям для процесу державного регулювання, яке по суті мало б бути спрямованим на удосконалення економічних відносин у сфері аграрного виробництва й несільськогосподарських підприємств із використанням інструментів та важелів, таких як дотації, допомоги й субсидії, з метою активізації усіх суб'єктів агропромислового ринку.

Відповідно на агропромисловому ринку відбувається поєднання діяльності самостійних сільськогосподарських підприємств, фермерських та інших господарств із підприємствами переробки з виробництва і доведення до населення продукції, готової до споживання, а також обслуговуючих організацій, які надають сільськогосподарським виробникам послуги з постачання ресурсів, ремонту, будівництва доріг тощо. У форматі агропромислового ринку повинні формуватися виробничо-економічні зв'язки між суб'єктами сільськогосподарського виробництва та підприємствами промисловості, транспорту, торгівлі, які постачають сільському господарству ресурси, переробляють його продукцію і доводять її до споживача, спрямовані на поліпшення якості продукції, її збереження та скорочення сукупних витрат і разом із тим задоволення інтересів кожного з учасників.

За таких обставин, на нашу думку, можна виділити два окремих концептуальних підходи до розуміння сутності поняття ринку аграрної сфери: «агропромисловий ринок» і «ринку сільськогосподарської продукції».

«Ринок сільськогосподарської продукції» пропонуємо трактувати як сукупність взаємозв'язаних суб'єктів окремих його сегментів, в основі функціонування яких лежать економічні відносини, спрямовані на забезпечення логістичного перерозподілу потоків сільськогосподарської продукції від виробника до споживача в просторі та часі, з метою поліпшення її якості й задоволення інтересів усіх учасників.

Структура ринку сільськогосподарської продукції може мати такий вигляд (рис. 2).

Ринок сільськогосподарської продукції характеризується своєрідною масштабністю і високою насиченістю складових. Він складається з окремих сегментів, які взаємозв'язані між собою та формують його структуру. Кожен окремий сегмент наділений властивими йому однорідними функціями і забезпечує в повному обсязі виконання ви-

значеного виду діяльності. Умовами ефективного функціонування ринку є наявність: значної кількості товаровиробників; платоспроможного споживача; місця проведення обмінних операцій; досконалої конкуренції та нормативно-правового забезпечення з регулювання відносин.

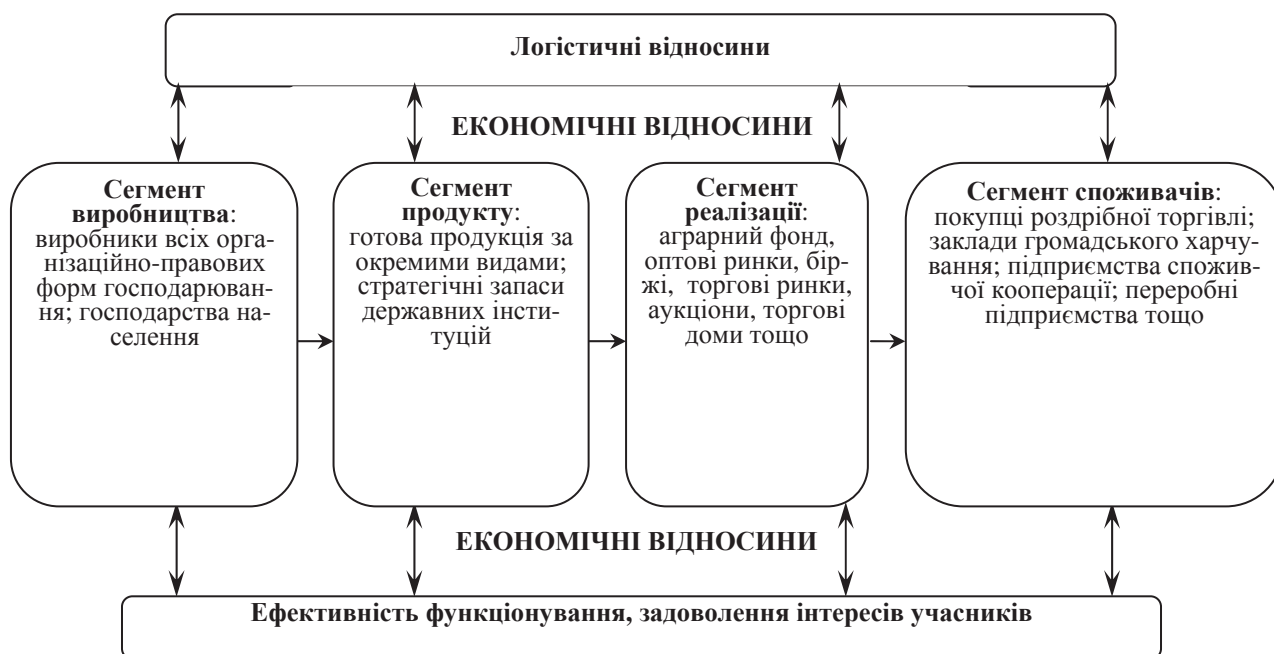

Рис. 2. Модель парадигми «ринок сільськогосподарської продукції»

Джерело: Розробка автора.

Підставою для виокремлення ринку сільськогосподарської продукції із загалу ринкового господарства країни в окремий формат, на нашу думку, можуть бути такі чинники: вся товарна продукція є технологічно однорідною і результатом праці лише сільськогосподарських товаровиробників; наповненість сільськогосподарською продукцією вітчизняного виробництва значною мірою залежить від низки ризиків; у процесі виробництва створюється кінцевий чи проміжний продукт, який повинен відповідати передбаченим споживчим якостям у галузі сільськогосподарського виробництва; значна кількість виробленої сільськогосподарської продукції реалізується у натуральному вигляді для безпосереднього споживання; ринок сільськогосподарської продукції виступає постачальником сировини для виробництва товарів аграрного ринку; сільськогосподарська продукція є високотранспортальною, обмежена в термінах реалізації і

потребує досконалої логістичної спрямованості; ринок сільськогосподарської продукції потребує регулювання в міжсезонний період; частина продукції вилучається із сільськогосподарського ринку на внутрішні потреби для забезпечення виробничого циклу підприємств; доходи сільських товаровиробників повною мірою залежать від реалізації результатів їхньої діяльності лише на ринку сільськогосподарської продукції; рівень державної продовольчої безпеки та зростання доходів сільських товаровиробників може формуватися через регулювання лише ринку сільськогосподарської продукції.

Висновки. Виділення в окремий формат і використання як економічної категорії поняття «ринок сільськогосподарської продукції» сприятиме: означенню чіткого алгоритму його сегментації; регулюванню логістичних процесів; побудові відносин між суб'єктами ринку на договірній основі; регулюванню реалізації продукції в часі й

просторі; формуванню специфічної транспортної інфраструктури; сталості місць збуту продукції сільського господарства; поліпшенню якості сільськогосподарської продукції та підвищенню ефективності діяльності її виробників; прозорому товароруху від виробника до споживача й формуванню справедливого ціноутворення; цільовій державній підтримці сільськогосподарських виробників і можливості його державного регулювання; створенню умов щодо забезпечення зиску виробникам адекватно витраченим ресурсам; формуванню соціального розвитку сільських населених пунктів.

Важливістю виокремлення та надання чіткого трактування ринку продукції сільського господарства як «ринку сільськогосподарської продукції» дасть можливість охарактеризувати специфіку товару ринку й концентрації уваги на розробці нормативно-правової бази саме під цей формат із метою забезпечення виробництва, регулювання логістичних процесів і економічних відносин у процесі вільного товароруху сільськогосподарської продукції від виробника до споживача зі збереженням її обсягів та якості.

Список використаних джерел

1. Аграрна реформа в Україні / [П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко та ін.] ; за ред. П.І. Гайдуцького. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
2. Андрійчук В.Г. Внутрішня будова ринку сільськогосподарської продукції : теоретико-методологічний аспект / В.Г. Андрійчук // Формування та розвиток аграрного ринку : матеріали Шостих річних зборів Всеукр. конгресу вечних економістів-аграрників. – К., 2004. – С. 66 – 76.
3. Бондар О.С. Економічні умови функціонування регіонального аграрного ринку / О.С. Бондар // Економіка АПК. – 2003. – № 8. – С. 133 – 137.
4. Економічна енциклопедія: у 3 т. ; редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Вид. центр “Академія”, 2000 – 2001.
5. Інфраструктура товарного ринку: навч. посіб.; під ред. І.В. Сороки. – К.: НМЦВО МОН України, НВФ “Студцентр”, 2002. – 608 с.
6. Коваленко Ю.С. Наукові засади та основні тенденції формування аграрного ринку в Україні / Ю.С. Коваленко // Економіка АПК. – 2004. – № 3. – С. 19 – 29.
7. Левківська Л.М. Теоретичні засади формування інфраструктури аграрного ринку / Л.М. Левківська // Вісн. Львів. держ. аграр. ун-ту : Економіка АПК. – 2002. – № 9. – С. 415 – 420.
8. Лупенко Ю. Про наукову діяльність Національного наукового центру “Інститут аграрної економіки” у 2012 році та завдання на перспективу / Ю. Лупенко // Економіка АПК. – 2013. – № 5. – С. 16 – 24.
9. Малік М.Й. Інститути та інституції у розвитку аграрної сфери економіки / М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк // Економіка АПК. – 2011. – № 7. – С. 169 – 176.
10. Мочерний С.В. Економічна теорія : посіб. / С.В. Мочерний. – К. : Вид. центр „Академія“, 2003. – 656 с.
11. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України // Відом. Верхов. Ради України (ВВР). – 2004. – № 49.
12. Семюелсон П. Мікроекономіка / П. Семюелсон, А. Нордгауз, Д. Вільям ; пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – 676 с.
13. Словник іншомовних слів; за ред. О.С. Мельничука. – К. : Гол. ред. Української Радянської енциклопедії, 1977. – 776 с.
14. Сучасний тлумачний словник української мови : 50000 слів; за заг. ред. В. В. Дубічинського. – Х. : ШКОЛА, 2006. – 832 с.
15. Шаповал П.Д. Ринкова інфраструктура сільськогосподарського регіону як об’єкт державного регулювання / П.Д. Шаповал // Статистика України. – 2002. – № 3. – С. 4 – 7.
16. Шканова О.М. Інфраструктура товарного ринку : навч. посіб. / О.М. Шканова. – К. : МАУП, 2004. – 180 с.
17. Електронний ресурс : <http://dictionary-economics.ru/word>.
18. Електронний ресурс : <http://poiskslov.com/word>.
19. Електронний ресурс : planetadisser.com/see/dis_128151.
20. Makro i mikroekonomia: podstawowe problemy / pod red. naukowa St. Mrciniaka. – Warszawa, 2002. – 595 s.
21. Podstawy ekonomii / pod. red nauk R. Milewski. – Warszawa : PWN, 1998. – 682 s.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2013 р.

*